ಡಾ|| ಎನ್. ಎಸ್. ರಂಗರಾಜು*

ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಜೈನಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹೊಸಬೆಳಕು

ತಲಕಾಡು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ೫೮ ಕಿ. ಮೀ. ಹಾಗೂ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾದ ತಿ. ನರಸೀಪುರದಿಂದ ೨೨ ಕಿ. ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಊರು. ಗಂಗರ ಕಾಲದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಆರನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳ. ಅಂದಿನಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಯುದ್ಧಗಳು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಡೆದು, ಇಂದು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿ ಅದು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ. ಆದರಲ್ಲೂ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಕಾಲದ ನೆಲೆಗಳಲೇ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಬಹುದು.

ತಲಕಾಡು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂತೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಈ ಊರನ್ನು ಮೊದಲು "ಗಜಾರಣ್ಯ" ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ "ತಲ" ಮತ್ತು "ಕಾಡ" ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಬೇಡರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಹೋದರರು ಇಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರಿಂದ ತಲಕಾಡೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮೊದಲು "ತಲವನಪುರ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೫೦೦ರ ಗಂಗರ ರಾಜ ಹರಿವರ್ಮನ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಚೋಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದನ್ನು "ರಾಜ ರಾಜಪುರ" ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೧೬ ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಚೋಳರ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಆದಿಯಮ ಎಂಬುವವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ "ತಲಕಾಡು ಗೊಂಡ" ಎಂಬ ಬಿರುದು ಸಹ ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ವಿಜಯದ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೧೬–೧೭ ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು 'ನಡುಬೀದಿ ನಾರಾಯಣ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಎರಡನೇ ರಾಜಧಾನಿಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿಯು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೨ರಲ್ಲಿ ಈ ಊರಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಗೆ ಒಂದು ಆಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ

* ಸಂಶೋಧನಾ ಸಹಾಯಕರು, ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆ, ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು-೫೭೦ ೦೦೬

ಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡನು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದರ ಅವನತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಗಂಗ ಅರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದುದು ತಿಳಿದುಬಂದರೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಾಶ ಹೊಂದಿವೆ. ಇವರ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಅವಶೇಷ ಗಳಾಗಿ ಮರುಳೇಶ್ವರ, ಪಾತಾಳೇಶ್ವರ, ಅರ್ಕೇಶ್ವರ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ತಲಕಾಡಿನ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಳುಬಿದ್ದು ಹಾಳಾಗಿ ರುವ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ಭಾಗ ಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರಳಿನಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಈ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಚಿರಂಜೀವಿ ಸಿಂಗ್‌ರವರು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ ನಿಲಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ಪರಿ ಶೋಧನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಅನಂತರ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಡಾ|| ಎ. ವಿ. ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಡಾ|| ಡಿ. ವಿ. ದೇವರಾಜ್‌ರವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನ ದಲ್ಲಿ ಮರಳುರಾಶಿಯ ಕೆಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ, ನಿಖರವಾಗಿ ತಲಕಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಅನೇಕ ಅವಶೇಷಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ನಾನಾ ಮಾಹಿತಿ ಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ಹೀಗೆ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಹೊರತೆಗೆದ ಅನೇಕ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನಬಸದಿಯೂ ಒಂದು.

ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರು ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಹತ್ತಾರು ಜೈನ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಐ. ಕೆ. ಶರ್ಮಾರವರು ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಬಸದಿಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇವರು ಜೈನ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ೧. ಗುಹಾಲಯಗಳು, ೨. ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ೩. ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ ಯಾಗಿ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಿ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿಪ್ಪೂರು ಮುಂತಾದವುಗಳು, ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಅಂದರೆ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಬಸದಿಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ ಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ, ಮೂರನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳದ ಬಸದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಲಕಾಡಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾದ ಜೈನ ಬಸದಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿರುವ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಜೈನಬಸದಿ ಇದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗ ಲಾರದು.

ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯದ ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕಿ. ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ದಿಬ್ಬವಿದ್ದು, ಈ ದಿಬ್ಬವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರು ಬಸದಿ ಮಾಳವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ವರು ಈ ದಿಬ್ಬದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ೧.೭೫ ಮೀಟರ್ ನಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಜೈನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ರುವ ಮರದ ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದ್ದರು. ಸ್ಥಳೀಯರ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ನಮ್ಮ ಉತ್ಖನನ ತಂಡ ಇಲ್ಲಿ ಜೈನ ಬಸದಿ ಇರಬಹುದೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉತ್ಖನನ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಉತ್ಖನನ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಂಪರೆಯ ಮಾಹಿತಿ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಈ ಜೈನ ದೇವಾಲಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡವಾಗಿದ್ದು ೨೬ ಮೀ. ಉದ್ದ ೨೧ ಮೀ. ಅಗಲ ವಾಗಿದ್ದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಗರ್ಭ ಗೃಹದ ಭಾಗವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸ ಬಹುದು. ಮಧ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಇದು ೩.೭೫ ಮೀ ಅಗಲ, ೩.೫ ಮೀ. ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆರಡು ಗರ್ಭಗೃಹ

ಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಉದ್ದ ೩.೨೫ ಮೀ. ಇದ್ದು ಅಗಲ ಮಾತ್ರ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ೧.೮೫ ಮೀ. ಇದೆ. ಈ ಗರ್ಭಗೃಹ ಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಕಂಬಗಳ ಕೆಳಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಪ್ರತಿ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿಗೆ ಆರು ಕಂಬಗಳಂತೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಪೂರ್ಣ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯ ಎತ್ತರ ೧.೨೫ ಮೀ ಇದೆ. ಮಧ್ಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಪೀಠವಿದೆ. ಈ ಕಲ್ಲಿನ ಪೀಠದ ಗುಳಿಗೆ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ವಿಗ್ರಹದ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಚಾಚಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪೀಠದ ಕುಳಿ ೧೯ ಸೆಂ. ಮೀ. ಇದ್ದು ವಿಗ್ರಹದ ಕೆಳತುದಿ ೧೮ ಸೆಂ.ಮೀ. ನಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಿಯರ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಡಾ : ಅ. ಸುಂದರರವರ ಪ್ರಕಾರ ಅದು ಜೈನ ಮುನಿ ಗಳ ತಪಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಇದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಕಣವಿದೆ. ಇದು ಏನು ಮತ್ತು ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೇನು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇದು ೧.೬೦ ಮಿ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ೪.೮೦ ಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಚೌಕಾ ಕಾರದ ಮಂಟಪವಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಉದ್ದ ೩.೯೦ ಮೀ. ಇದೆ. ಈ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ತರಹದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಅಳತೆ ಸುಮಾರಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ೧೮ ರಿಂದ ೨೪ ಸೆಂ. ಮೀ. ಉದ್ದ ೧೫ ರಿಂದ ೧೮ ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಗಲ ಇದ್ದು ದಪ್ಪವು ೦೫ ರಿಂದ ೦೭ ಸೆಂ.ಮೀ. ಇದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಇಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಇವು ಗಳನ್ನು ಸುಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡುವವರು ತಮ್ಮ ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಊರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಗಿದಂತೆ ಒಂದು ಕೊನೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊನೆಗೆ ಎಳೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಇವರು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಸರಿಯಾದ ಬಿಗಿಯಿಂದ ಕೂರಿಸಲೆಂದು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಈ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಸೇರಿಸುವಾಗ ಕೇವಲ ಮಣ್ಣನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಈ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ಸೇರಿಸಿದರೆ ತನ್ನ ಜಿಗುಟುತನವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗೋಡೆಗಳ ದಪ್ಪ ಒಂದು ಮೀಟರ್‌ಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಣ್ಣದಾಗಿದೆ (೦.೮೫ ಸೆಂ.ಮೀ).

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಸೇರಿ ದಂತಹ ಹೊರವಲಯದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮೀಟರ್ ದಪ್ಪದ ಇನ್ನೊಂದು ಗೋಡೆ ಇದ್ದು ಇದು ಬಸದಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಮಂಟಪದ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಮೀಟರ್ ಅಗಲದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಪಥವೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಅಳತೆ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಅಳತೆಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿದ್ದು ಬೆರಳುಗಳ ಗುರುತು ಸಹ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಸುಣ್ಣದಗಾರೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ನಂತರದ ಗೋಡೆ ಇರಬಹುದೆ ? ಎಂಬ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡು ತ್ತದೆ. ಒಳಗಡೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ೩೫ ರಿಂದ ೪೦ ಸೆಂ. ಮೀ. ದಪ್ಪದಷ್ಟು ನದಿಯ ಮರಳನ್ನು ತಂದು ಹಾಕಿ (ತಲಕಾಡಿನ ಮರಳಲ್ಲ) ಅದರ ಮೇಲೆ ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲಿನ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಹೊರಗಡೆಯ ಗೋಡೆಯ ಕೆಳಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಬುನಾದಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ.

ಹೊರಗೋಡೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತ ಲಾದ ಕುಮುದಗಳು ಬಿದ್ದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಸಿಂಹದ ದೇಹ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಒಂದು ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆಯ ಪಟ್ಟಿಕೆ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಮರಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳು ಗಂಗರ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಕುಮುದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ಅಲಂಕಾರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವು ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ವಿಗ್ರಹ ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿರುವಂತಹದ್ದು. ಇದರ ಎತ್ತರ ೧.೩೫ ಮೀ. ಇದೊಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪ. ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಐದು ಹೆಡೆಗಳ ಸರ್ಪವಿದೆ. ಇದರ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಯಕ್ಷಿಯ ಉಬ್ಬು ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಆಕೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಛತ್ರಿ ಇದ್ದು ಅದು ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಯಕ್ಷಿಯ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂತಹ ತೊಡುಗೆಯನ್ನು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ವಿಗ್ರಹ ಸುಮಾರು ಏಳನೇ ಶತಮಾನವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಮಡಕೇರಿ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಗಂಗರ ಅವಿನೀತನು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೪೬೯–೫೨೯) ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ವಿಜಯಜಿನಾಲಯಕ್ಕೆ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆ ದುದರಿಂದ ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಈ ಜೈನ ಬಸದಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜಿನಾಲಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೂಡ ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಅವಿನೀತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಜಿನಾಲಯವು ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ಐದನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ ಹಾಗೂ ಆರನೇ ಶತಮಾನವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಇದೇ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಜೈನ ದೇವಾಲಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಇದುವರೆವಿಗೂ ಗಂಗರಾಜರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೈನ ದೇವಾಲಯ ದೊರಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಉತ್ಖನನ ಇದನ್ನು ಚಿರಕಾಲ ನಿವಾರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಲೇಖನ ಬರೆಯಲು ಮತ್ತು ಈ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಶ್ರೀಯುತ ಸ್ವಾಮಿರವರಿಗೂ ಹಾಗೂ ಡಾ : ಎಂ. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರವರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.